

Ο
ΚΤ
Ω
CHINA
MIÉVILLE
ΒΡ
Η
Σ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Μετάφραση
Γιώργος Ίκαρος Μπαμπασάκης

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Εισαγωγή

Στα μισά του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς η Ευρώπη σσειόταν και μάτωνε, ένας αμερικανός εκδότης κυκλοφόρησε την αναγνωρισμένη *Σύγχρονη ιστορία της Ρωσίας* του Αλεξάντρ Κορνίλοφ. Ο Κορνίλοφ, ένας φιλελεύθερος ρώσος διανοούμενος και πολιτικός, ολοκλήρωνε την αφήγησή του το 1890, αλλά στην αγγλόφωνη έκδοση του 1917, ο μεταφραστής του, ο Alexander Kaun, συμπλήρωσε την ιστορία έως τότε. Η ακροτελεύτια παράγραφος του Kaun ξεκινάει με τούτα τα απειλητικά λόγια: «Δεν χρειάζεται να είσαι προφήτης για να προβλέψεις ότι η παρούσα τάξη πραγμάτων θα εξαφανιστεί».

Και πράγματι, αυτή η τάξη εξαφανίστηκε, με θεαματικό τρόπο, όταν αυτά τα λόγια έγιναν πραγματικότητα. Στη διάρκεια εκείνης της βίαιης και απaráμιλλης χρονιάς, η Ρωσία συγκλονίστηκε και συνταράχτηκε όχι μόνο από μία, αλλά από δύο εξεγέρσεις, από δύο συγκεχυμένες απελευθερωτικές επαναστάσεις, από δύο αναδιαμορφώσεις. Η πρώτη, τον Φεβρουάριο, αποτίναξε ιλιγγιωδώς μισή χιλιετία απολυταρχικής ηγεμονίας. Η δεύτερη, τον Οκτώβριο, ήταν ανυπολόγιστα πιο εκτεταμένη, ουσιωδώς τραγική και ουσιωδώς συναρπαστική.

Οι μήνες ανάμεσα στον Φεβρουάριο και τον Οκτώβριο ήταν μια διαδικασία ακατάπαυστων διαγκωνισμών, μια στροφορμή της Ιστορίας. Όσα συνέβησαν και το νόημα όσων συνέβησαν

παραμένουν συντριπτικά επίμαχα. Ο Φεβρουάριος και, πάνω απ' όλα, ο Οκτώβριος έχουν παραμείνει εδώ και πολύ καιρό πρίσματα μέσα από τα οποία βλέπουμε την πολιτική της ελευθερίας.

Έχει επικρατήσει πια στην ιστοριογραφία η αποδοκιμασία της όποιας χιμαιρικής «αντικειμενικότητας», μιας αμεροληψίας στην οποία κανένας ιστορικός δεν μπορεί ή δεν οφείλει να εμμένει. Συνειδητά ακολουθώ εδώ τούτον τον όρο: αν και δεν είμαι, ελπίζω, δογματικός ή στερημένος από κριτική ματιά, είμαι μεροληπτικός. Στο ιστορικό αφήγημα που ακολουθεί έχω τους κακούς και τους καλούς μου. Αλλά, μολονότι δεν παρίστανω ότι κρατώ ουδέτερη στάση, έχω μοχθήσει να είμαι δίκαιος, και ελπίζω ότι αναγνώστες ποικίλων πολιτικών αντιλήψεων θα εκτιμήσουν την εξιστόρησή μου.

Υπάρχουν ήδη πολυάριθμα έργα σχετικά με τη Ρωσική Επανάσταση, και πολλά από αυτά είναι εξαιρετικά. Αν και προϊόν εμπειριστατωμένης έρευνας –κανένα γεγονός και καμία μαρτυρία που περιγράφονται εδώ δεν είναι καταγεγραμμένα στα ιστορικά έργα– το παρόν βιβλίο δεν επιχειρεί να είναι εξαντλητικό, σχολαστικό ή ειδικό. Είναι μάλλον μια σύντομη εισαγωγή για όσους έχουν την περιέργεια να μάθουν μια καταπληκτική ιστορία, να νιώσουν τους ρυθμούς της επανάστασης. Κι αυτό επειδή επιχειρώ να την αφηγηθώ εδώ ακριβώς έτσι, σαν *ιστορία*. Το έτος 1917 ήταν ένα έπος, μια αλληλουχία από περιπέτειες, ελπίδες, προδοσίες, απίθανες συμπτώσεις, πολέμους και ίντριγκες· από γενναιότητα και ανοησία, φάρσα, τόλμη, τραγωδία· από εφήμερες φιλοδοξίες και αλλαγές, από φώτα εκτυφλωτικά και ατσάλι και σκιές· από τρένα και σιδηροτροχιές.

Υπάρχει κάτι στη ρωσικότητα της Ρωσίας που συχνά είναι

μεθυστικό. Από πολύ παλαιότερα και πολύ συχνά, οι συζητήσεις όσων δεν είναι Ρώσοι, αλλά ενίοτε και όσων είναι, τείνουν προς μια εξιδανικευμένη ρομαντική ουσιοκρατία, επικαλούνται ένα υποτιθέμενο μη αναγώγιμο, άρρητο ρωσικό πνεύμα που έχει ένα μαύρο κουτί μες στην καρδιά του. Ένα πνεύμα όχι μόνο μοναδικά μελαγχολικό αλλά και μοναδικά ανεξιχνίαστο, που ανθίσταται σε κάθε ερμηνεία: η *μνογκοστραντάλναγια*, η βαθύτατα πάσχουσα Ρωσία· η μπερούλα Ρωσία. Η Ρωσία, όπου, όπως λέει η Βιρτζίνια Γουλφ στο πιο ονειρώδες βιβλίο της, το *Ορλάντο*, «το δειλινό είναι πιο αργόσυρτο, το χάραμα είναι λιγότερο αιφνίδιο, και οι φράσεις μένουν συχνά ανολοκλήρωτες απ' την αμφιβολία πώς να τις ολοκληρώσεις με τον καλύτερο τρόπο».

Μα αυτό δεν στέκει εδώ. Το ότι υπάρχουν ρωσικά ειδικά γνωρίσματα στην ιστορία μου είναι το δίχως άλλο αναντίρρητο· αλλά το ότι εξηγούν την επανάσταση, και μάλιστα απολύτως, δεν είναι. Η ιστορία οφείλει να λάβει υπόψη της τα ειδικά αυτά γνωρίσματα δίχως όμως να χάσει από τα μάτια της το γενικό πλαίσιο: τις κοσμοϊστορικές αιτίες και επιπτώσεις του ξεσηκωμού.

Ο ποιητής Όσιπ Μαντελστάμ, σε ένα ποίημά του που δημοσίευσε σε διαφορετικές εκδοχές και με διαφορετικούς τίτλους, έναν περιλάλητο φόρο τιμής στην πρώτη επέτειο της επανάστασης του 1917, μιλάει για «της λευτεριάς το αμυδρό το φως». Η λέξη που χρησιμοποιεί, *σουμέρκι*, σημαίνει μούσχωμα και αναφέρεται στο σούρουπο, αλλά μπορεί να αναφέρεται και στο θαμπό φως πριν την αυγή. Και αναρωτιέται ο μεταφραστής του, ο Boris Dralyuk, «το φως της ελευθερίας που οβήνει και χάνεται ή της ελευθερίας το πρώτο φωτερό τρεμόπαιγμα;».

Τωσας η λάμψη στον ορίζοντα να μην είναι ούτε από το αργόσυρτο δειλινό ούτε από το λιγότερο αιφνίδιο χάραμα, αλλά να είναι μάλλον μια παρατεταμένη συστατική αμφισημία. Όλοι μας έχουμε ζήσει ένα τέτοιο λυκόφως, και όλοι μας θα το ζήσουμε και πάλι. Δεν είναι μόνο ρωσικό ένα τέτοιο αλλόκοτο φως.

Βεβαίως, της Ρωσίας ήταν αυτή η επανάσταση, ανήκε όμως και ανήκει και σ' άλλους επίσης. Θα μπορούσε να είναι δική μας. Αν οι φράσεις της μένουν ανολοκλήρωτες ακόμη, στο χέρι μας είναι να τις ολοκληρώσουμε.

Σημείωση για τις ημερομηνίες

Για τον μελετητή της Ρωσικής Επανάστασης κυριολεκτικά εξαρτήθηκε ο χρόνος. Έως το 1918, στη Ρωσία ίσχυε το Ιουλιανό ημερολόγιο, που σημαίνει δεκατρείς ημέρες πίσω από το νέο Γρηγοριανό ημερολόγιο. Όντας η ιστορία των ανθρώπων που έζησαν στον καιρό τους, το παρόν βιβλίο ακολουθεί το Ιουλιανό ημερολόγιο, αυτό που οι ίδιοι οι δρώντες χρησιμοποιούσαν τότε. Σε ορισμένα βιβλία μπορεί κανείς να διαβάσει ότι η έφοδος στα Χειμερινά Ανάκτορα έγινε στις 5 Νοεμβρίου του 1917. Αυτοί όμως που έκαναν την έφοδο την έκαναν στις 26 του Οκτώβρη, και ο δικός τους Οκτώβρης είναι ένα σάλπισμα, ένα απόγειο μάλλον και πολύ λιγότερο ένας απλός μήνας του έτους. Ό,τι και να διατείνεται το Γρηγοριανό ημερολόγιο, το βιβλίο αυτό είναι γραμμένο στη σκιά του Οκτώβρη.

Η προϊστορία του 1917

Ένας άντρας στέκεται στο ανεμοδαρμένο νησί, ατενίζει τον ουρανό. Είναι γεροδεμένος και τρομερά ψηλός, και τα λεπτά του ρούχα τα χτυπάνε αλύπτητα τα μπουρίνια του Μάν. Διόλου δεν δίνει σημασία στο μάνιασμα του ποταμού, του Νέβα, ολόγυρά του, στους θάμνους και στα χόρτα του εκτενούς παρόχθιου βαλτότοπου. Κρέμεται το όπλο στο χέρι του, ο ίδιος με δέος σπκώνει το βλέμμα στον ουρανό. Πάνωθέ του πετάει ένας μεγάλος επιβλητικός αετός.

Εκστασιασμένος, ο Μεγάλος Πέτρος, πανίσχυρος ηγεμόνας της Ρωσίας, κοιτάζει το πτηνό για πολλή ώρα. Κι εκείνο κοιτάζει αυτόν.

Στο τέλος, ο άντρας στρέφεται απότομα και μπήγει την ξιφολόγητη του στην υγρή γη. Χώνει τη λεπίδα στο χώμα και στις ρίζες, πελεκάει και βγάζει αποκεί μία, και μετά δύο, μακριές λωρίδες γης και χόρτου. Τις σέρνει, και βρομίζεται από δαύτες, ακριβώς κάτω αποκεί που γυροφέρνει ο αετός. Εκεί απιθώνει σταυρωτά τις λωρίδες. «Εδώ ας ιδρυθεί μια πόλη!» λέει με φωνή βροντώδη. Κι έτσι, στα 1703, στο νησί Ζαγιαότσι στον Φινλανδικό Κόλπο, στη γη που απέσπασαν οι Ρώσοι από τη Σουηδική Αυτοκρατορία στη διάρκεια του Μεγάλου Βορείου

Πολέμου, ο τσάρος διατάσσει τη δημιουργία μιας μεγάλης πόλης που θα φέρει το όνομα του προστάτη αγίου της – Αγία Πετρούπολη.

Αυτό όμως δεν συνέβη ποτέ. Ο Πέτρος δεν ήταν εκεί.

Η ιστορία είναι ένας ανθεκτικός στον χρόνο μύθος για την «πιο αφηρημένη και προμελετημένη πόλη σε ολόκληρο τον κόσμο» όπως τη χαρακτήρισε ο Ντοστογιέφσκι. Μολονότι όμως ο Πέτρος δεν ήταν παρών την ημέρα της ίδρυσής της, η Αγία Πετρούπολη έμελλε να χτιστεί σύμφωνα με το όραμά του, ενάντια στις συνθήκες και τη λογική, σε μια πεδιάδα όλο πλημμύρες και κουνούπια, που τη μάστιζαν σφοδροί άνεμοι και οδυνηροί χειμώνες.

Αρχικά, ο τσάρος επιβλέπει την οικοδόμηση του φρουρίου των Αγίων Πέτρου και Παύλου, του διαβόητου πλέον Πετροπαβλόφσκ, ενός εκτεταμένου συμπλέγματος σε σχήμα αστεριού που κάλυπτε το μικρό νησί και προοριζόταν να αντιμετωπίσει μια ενδεχόμενη αντεπίθεση των Σουηδών, που δεν έγινε ποτέ. Και μετά, γύρω από τους τοίχους του οχυρού, διατάζει να χτιστεί ένα μεγάλο λιμάνι, σύμφωνα με τις πιο σύγχρονες προδιαγραφές. Θα είναι το «παράθυρό του στην Ευρώπη».

Είναι οραματιστής, ενός βάνουσου όμως είδους. Είναι εκσυγχρονιστής, περιφρονεί τη θρησκοκληπτη «σλαβική οπισθοδρομικότητα» της Ρωσίας. Η παλαιά πόλη της Μόσχας είναι γραφική, ασχεδιάστη, ένα πλέγμα από βυζαντινά σχεδόν δρομάρκια: ο Πέτρος διατάζει να υφανθεί βάσει ορθολογικού σχεδιασμού η νέα πόλη του, με ευθείες γραμμές και κομψές στροφές επικής κλίμακας, με μεγάλες ανοιχτωσιές, με κανάλια που θα διασταυρώνονται με τις λεωφόρους της, με πολλά μέλαθρα, επιβλητικά και χτισμένα σύμφωνα με την παλλαδιανή αρχιτε-

κτονική, με το συγκρατημένο της μπαρόκ να αποτελεί αποφασιστική ρήξη με τις παραδόσεις και τους βολβοειδείς τρούλους. Σε τούτο το νέο έδαφος, ο Πέτρος σκοπεύει να συγκροτήσει μια νέα Ρωσία.

Προσλαμβάνει αρχιτέκτονες της αλλοδαπής, επιβάλλει να ακολουθηθούν οι δυτικοί τρόποι, επιμένει να χτίσουν με πέτρα. Εκδίδει διάταγμα να κατοικηθεί η πόλη, διατάζει εμπόρους και ευγενείς να μετοικήσουν στην εκκολαπόμενη μητρόπολη. Στα πρώτα χρόνια, λύκοι τριγυρίζουν τις νύχτες στους μισοτελειωμένους δρόμους.

Με καταναγκαστική εργασία στρώθηκαν αυτοί οι δρόμοι, αποξηράνθηκαν τα έλη, εγέρθηκαν υποστυλώματα στον βαλτότοπο. Δεκάδες χιλιάδες επιστρατευμένοι δουλοπάροικοι και κατάδικοι αναγκάστηκαν, φρουρούμενοι, να μοχθήσουν σκληρά στις αχανείς εκτάσεις του Πέτρου. Έσκαβαν για να μπουν θεμέλια μες στη λάσπη, και πέθαιναν σαν τις μύγες. Εκατό χιλιάδες πτώματα κείνται κάτω από την πόλη. Η Αγία Πετρούπολη θα γίνει γνωστή ως «πόλη χτισμένη πάνω σε κόκαλα».

Το 1712, με μια χειρονομία ενάντια στο μοσχοβίτικο παρελθόν, ο τσάρος Πέτρος κάνει την Αγία Πετρούπολη πρωτεύουσα της Ρωσίας. Τους επόμενους δύο αιώνες και βάλε, εδώ θα κοχλάζει το καζάνι των πολιτικών εξελίξεων. Η Μόσχα και η Ρίγα και το Αικατερίνμπουργκ και όλες οι άλλες αναρίθμητες πόλεις και κωμοπόλεις και πολίχνες και οι εκτενέστατες περιφέρειες της αυτοκρατορίας έχουν ζωτική σημασία, δεν μπορείς να παραβλέψεις την ιστορία τους, αλλά η Αγία Πετρούπολη θα είναι το χωνευτήρι των επαναστάσεων. Η ιστορία του 1917 – γεννημένη από μακρά προϊστορία – είναι πάνω απ' όλα η ιστορία των δρόμων της Πετρούπολης.

Η Ρωσία, ένας συγκερασμός ευρωπαϊκών και ανατολικών σλαβικών παραδόσεων κυοφορείται επί μακρόν ανάμεσα σε χαλάσματα. Σύμφωνα με έναν κεντρικό πρωταγωνιστή του 1917, τον Λέοντα Τρότσκι, τη Ρωσία την εμέσσουν «οι δυτικοί βάρβαροι που είναι εγκατεστημένοι στα ερείπια του ρωμαϊκού πολιτισμού». Επί αιώνες, μια διαδοχή βασιλέων –τσάρων– συναλλάσσονται και πολεμάνε με νομάδες στις ανατολικές στέπες, με τους Τατάρους, με το Βυζάντιο. Τον δέκατο έκτο αιώνα, ο τσάρος Ιβάν Δ', που η Ιστορία τον αποκαλεί Ιβάν ο Τρομερός, μακελεύει και κατακτά περιοχές στα ανατολικά και στα βόρεια ώσπου γίνεται «Τσάρος Πασών των Ρωσιών», κεφαλή μιας κολοσσιαίας και πολυποίκιλης αυτοκρατορίας. Εδραιώνει το μοσχοβίτικο κράτος υπό την αδυσώπητη απολυταρχικότητα και αγριότητα του. Σε πείσμα της αγριότητάς του, ξεσπάνε εξεγέρσεις, όπως πάντα. Ορισμένες, όπως ο ξεσπκωμός των κοζάκων αγροτών με ηγέτη τον Εμελιάν Πουγκατσιόφ τον δέκατο όγδοο αιώνα, είναι προκλήσεις από τα κάτω, αιματηρές εξεγέρσεις που καταστέλλονται αιματηρά.

Μετά τον Ιβάν ήρθαν πολλοί και διάφοροι, μια δυναστεία διαγκωνιζόμενων, ώσπου οι ευγενείς και ο κλήρος της Ορθόδοξου Εκκλησίας εκλέγουν τσάρο τον Μιχαήλ Α', το 1613, ιδρύοντας τη δυναστεία των Ρομανόφ, που θα βασιλεύσει έως το 1917. Εκείνο τον αιώνα, η κοινωνική κατάσταση του *μουζίκου*, του ρώσου χωρικού, παγιώνεται σε ένα άκαμπτο σύστημα φεουδαρχικής δουλοπαροικίας. Οι δουλοπάροικοι είναι δεμένοι με συγκεκριμένες γαίες, οι ιδιοκτήτες των οποίων ασκούν εκτεταμένη εξουσία στους χωρικούς «τους». Οι ιδιοκτήτες μπορούν κατά βούληση να μεταφέρουν τους δουλοπάροικους σε

άλλα κτήματα, ενώ τα προσωπικά υπάρχουντά τους –και την οικογένειά τους– τη δημεύει ο αρχικός γαιοκτήμονας.

Ο θεσμός είναι ζοφερός και ανθεκτικός στον χρόνο. Η δουλοπαροικία καλά κρατεί και στον δέκατο ένατο αιώνα, γενεές ολόκληρες αφότου καταργήθηκε στην Ευρώπη. Αφθονούν οι ιστορήσεις τρομερής κακομεταχείρισης χωρικών από γαιοκτήμονες. Οι «εκσυγχρονιστές» βλέπουν τη δουλοπαροικία ως σκανδαλώδη τροχοπέδη στην πρόοδο: οι «σλαβόφιλοι» αντίπαλοί τους τη στηλιτεύουν ως δυτική επιπόνηση. Αμφότερα τα στρατόπεδα συμφωνούν στο γεγονός ότι πρέπει να καταργηθεί.

Επιτέλους, το 1861, ο Αλέξανδρος Β', ο «Ελευθερωτής Τσάρος» χειραφετεί τους δουλοπάροικους από τα δεσμά τους και τις υποχρεώσεις τους στους γαιοκτήμονες, από την κοινωνική τους θέση ως ιδιοκτησίας. Δεν αγωνιούσαν οι μεταρρυθμιστές για την αποτρόπαιη μοίρα των δουλοπάροικων επειδή μαλάκωσε η καρδιά τους. Αγωνιούσαν για τα κύματα των ξεσηκωμών και των εξεγέρσεων των χωρικών. Αυτό ήταν το κίνητρό τους, καθώς και οι απαιτήσεις της ανάπτυξης.

Η γεωργία και η βιομηχανία της χώρας είναι στάσιμες, δέσμιες. Ο Πόλεμος της Κριμαίας στα 1853-55 κατά της Αγγλίας και της Γαλλίας έχει αφήσει εκτεθειμένη την παλαιά τάξη πραγμάτων: η Ρωσία είναι εξευτελισμένη. Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι ο εκσυγχρονισμός –η φιλελευθεροποίηση– αποτελεί αναγκαιότητα. Κι έτσι γεννήθηκαν οι «Μεγάλες Μεταρρυθμίσεις» του Αλέξανδρου, μια αναδιαμόρφωση του στρατού, των σχολείων και του νομικού συστήματος, η χαλάρωση της λογοκρισίας, η εγγύηση εξουσιών στις τοπικές συνελεύσεις. Και, πάνω απ' όλα, η κατάργηση της δουλοπαροικίας.

Η χειραφέτηση είναι προσεκτικά περιορισμένη. Οι δούλο-πάροικοι που αναβαθμίστηκαν σε χωρικούς δεν παίρνουν όλη τη γη που δούλεψαν προηγουμένως, και αυτή που παίρνουν είναι φορτωμένη με τερατώδη «χρέν» ανάκτησης. Το μέσο αγροτεμάχιο είναι υπερβολικά μικρό για να τους παράσχει τα απαραίτητα για την επιβίωση –επέρχονται λιμοί– και συρρικνώνεται όσο μεγαλώνει ο πληθυσμός. Οι χωρικοί παραμένουν νομικά περιορισμένοι, δεμένοι τώρα με την κοινότητα του χωριού –τη *μυρ*– αλλά η ένδεια τους οδηγεί σε συμπληρωματική εποχική εργασία στις οικοδομές, τα ορυχεία, τη βιομηχανία και το εμπόριο, νόμιμο ή παράνομο. Έτσι, αλληλεπικαλύπτονται με τη μικρή αλλά αυξανόμενη εργατική τάξη της χώρας.

Δεν ονειρεύονται μονάχα οι τσάροι βασιλεία. Όπως όλοι οι εξουθενωμένοι λαοί, έτσι και οι ρώσοι χωρικοί φαντάζονται ουτοπίες ανάπαυλας. Η Μπελοβόντια των Λευκών Υδάτων· η Οπονία στα πέρατα της οικουμένης· τα Χρυσά Νησιά· η Δαρεία· η Ιγνατία· η Νουτλάνδη· η βυθισμένη πόλη Κίτεζ, αθάνατη κάτω από τα νερά της λίμνης Σβετλογιάρ. Μερικές φορές, παραπλανημένοι εξερευνητές εξορμούν για να ανακαλύψουν τη μία ή την άλλη από αυτές τις μαγικές επικράτειες, αλλά οι χωρικοί προσπαθούν, ως επί το πλείστον, να φτάσουν εκεί με άλλους τρόπους: στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα ξεσπάει στην ύπαιθρο ένα κύμα εξεγέρσεων.

Σχηματίζεται η κοινωνική βάση των ναρόντικων, διανοούμενων αγωνιστών υπέρ του *ναρόντ*, του λαού, επηρεασμένων από το έργο διαφωνούντων συγγραφέων όπως ο Αλεξάντρ Χέρτσεν, ο Μιχαήλ Μπακούνιν, ο δικηγόρος Νικολάι Τσερνισέφσκι. Οι ναρόντικοι, με ομάδες όπως η Ζέμλια ι Βόλια, Γη και Ελευθερία, είναι κυρίως μέλη ενός νέου κοινωνικού στρώ-

ματος αυτόκλητων, σχεδόν μεσσιανικών προπαγανδιστών υπέρ του πολιτισμού, του Διαφωτισμού – μια ιντελιγκέντσια που περιλαμβάνει ολοένα και περισσότερους απλούς ανθρώπους.

«Ο άνθρωπος του μέλλοντος στη Ρωσία» λέει ο Αλεξάντρ Χέρτσεν στις αρχές της δεκαετίας του 1850, «είναι ο χωρικός». Καθώς η ανάπτυξη είναι αργή και δεν υπάρχει ουσιαστικό απελευθερωτικό κίνημα ενόψει, οι ναρόντνικοι κοιτάζουν πέρα από τις πόλεις, στην ύπαιθρο, και προσβλέπουν στην αγροτική επανάσταση. Στη ρωσική κοινότητα των χωρικών, στη *μυρ*, βλέπουν μια αναλαμπή, τα θεμέλια ενός αγροτικού σοσιαλισμού. Ενώ ονειρεύονται τους δικούς τους καλύτερους τόπους, χιλιάδες νεαροί ριζοσπάστες «πηγαίνουν προς τον λαό» για να μάθουν από τον λαό, να δουλέψουν με τον λαό, να ανυψώσουν τη συνείδηση των καχύποπτων χωρικών.

Μια διδακτική και πικρή ειρωνεία της τύχης: συλλαμβάνονται μαζί, συχνά ύστερα από απαίτηση των ίδιων των χωρικών.

Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγει ένας τέτοιος αγωνιστής, ο Αντρέι Ζελιάμποφ; «Η Ιστορία είναι πάρα πολύ αργή». Κάποιοι ναρόντνικοι στρέφονται σε πιο βίαιες μεθόδους, για να την επιταχύνουν.

Το 1878, η Βέρα Ζασούλιτς, μια ριζοσπάστρια νεαρή φοιτήτρια, από οικογένεια μικροεγγενών, τραβάει ένα περίστροφο από την τσέπη της και τραυματίζει σοβαρά τον Φιοντόρ Τρεπόφ, αρχηγό της αστυνομίας της Αγίας Πετρούπολης, έναν άντρα μιστό στους διανοούμενους και τους αγωνιστές, επειδή διέταξε να μαστιγωθεί ένας αγενής πολιτικός κρατούμενος. Απειθώντας και επιπλήττοντας θεαματικά το καθεστώς, οι ένορκοι την απαλλάσσουν. Η Ζασούλιτς καταφεύγει στην Ελβετία.

Την επόμενη χρονιά, από τη διάσπαση της Ζέμλια 1 Βόλια,

γεννιέται μια νέα ομάδα, η Ναρόντναγια Βόλια – η Λαϊκή Θέληση. Είναι πιο μαχητική. Οι πυρήνες της πιστεύουν στην αναγκαιότητα της επαναστατικής βίας και είναι έτοιμοι να δράσουν, μένοντας πιστοί σ' αυτή τους την πεποίθηση. Το 1881, ύστερα από κάμποσες αποτυχημένες απόπειρες, θα πετύχουν τον στόχο που διακαώς επιθυμούν.

Την Κυριακή 1 Μαρτίου, ο τσάρος Αλέξανδρος Β' επισκέπτεται την περίφημη σχολή ιππασίας της Αγίας Πετρούπολης. Μέσα από το πλήθος, ο νεαρός αγωνιστής της Ναρόντναγια Βόλια, ο Νικολάι Ριασόφ, ρίχνει μια βόμβα, τυλιγμένη σε μαντίλι, κάτω από την αλεξίσφαιρη άμαξα του τσάρου. Μια έκρηξη πυρπολεί τον αέρα. Το όχημα σταματάει, ενώ ολόγυρα ακούγονται οι κραυγές των τραυματισμένων θεατών. Ο Αλέξανδρος βγαίνει παραπατώντας μες στο χάος. Καθώς τρικλίζει, τον πλησιάζει ο σύντροφος του Ριασόφ, ο Ιγνάτι Χρινιέφσκι. Ρίχνει μια δεύτερη βόμβα. «Πολύ νωρίς για να λες Δόξα τω Θεώ!» φωνάζει.

Κι άλλη μία πανίσχυρη έκρηξη. «Μέσα στο χιόνι, τα χαλάσματα, και το αίμα» θα πει ένας από τους ανθρώπους της ακολουθίας του τσάρου, «έβλεπες κομματιασμένα ρούχα, επωμίδες, σπαθιά και ματωμένες ανθρώπινες σάρκες». Ο «Ελευθερωτής Τσάρος» γίνεται κομμάτια.

Είναι πύρρειος νίκη για τους ριζοσπάστες. Ο νέος τσάρος, ο Αλέξανδρος Γ', πιο συντηρητικός και πιο αυταρχικός από τον πατέρα του, εφαρμόζει σφοδρή καταστολή. Αποδεκατίζει τη Λαϊκή Θέληση με ένα κύμα εκτελέσεων. Αναδιοργανώνει τη μυστική αστυνομία, τη θηριώδη και διαβόητη Οχράνα. Σε αυ-

τό το κλίμα της αντίδρασης προστίθεται και πλήθος βίαιων μαζικών επιθέσεων, που έγιναν γνωστά ως πογκρόμ, κατά των Εβραίων, μιας βάνουσα καταπιεσμένης μειονότητας στη Ρωσία. Οι Εβραίοι αντιμετωπίζουν σκληρούς νομικούς περιορισμούς· επιτρέπεται να κατοικήσουν μόνο σε περιοχές που είναι γνωστές ως Ζώνες Εγκατάστασης, στην Ουκρανία, την Πολωνία, τα δυτικά της Ρωσίας, και αλλού (αν και κάποιες απαλλαγές σήμαιναν ότι υπήρχαν εβραϊκοί πληθυσμοί και πέρα από αυτές τις εκτάσεις)· είναι εδώ και καιρό οι αποδιοπομπαίοι τράγοι σε καιρούς εθνικής κρίσης (αλλά και οποτεδήποτε). Και τώρα, πολλοί από αυτούς που είναι πρόθυμοι να τους κατηγορήσουν για οτιδήποτε, τους κατηγορούν για τον θάνατο του τσάρου.

Οι διωκόμενοι ναρόντνικοι σχεδιάζουν κι άλλες επιθέσεις. Τον Μάρτιο του 1887, η αστυνομία της Αγίας Πετρούπολης αποτρέπει μια συνωμοσία κατά της ζωής του νέου τσάρου. Οδηγούνται στην αγχόνη πέντε ηγετικά στελέχη, όλοι νεαροί φοιτητές, ανάμεσά τους και ο γιος ενός επιθεωρητή μέσης εκπαίδευσης στην περιφέρεια του Βόλγα, ένας λαμπρός, στρατευμένος νεαρός ονόματι Αλεξάντρ Ουλιάνοφ.

Το 1901, επτά χρόνια από τότε που ο βάνουσος και εκφοβιστικός Αλέξανδρος Γ' πεθαίνει –από φυσικά αίτια– και ο ευσυνείδητος γιος του, ο Νικόλαος Β', ανεβαίνει στον θρόνο, αρκετές ομάδες ναρόντνικων συνενώνονται υιοθετώντας ένα μη μαρξιστικό αγροτικό σοσιαλιστικό πρόγραμμα (αν και ορισμένα μέλη τους διατείνονται ότι είναι μαρξιστές) που εστιάζει στις ιδιαιτερότητες της ανάπτυξης στη Ρωσία και στους χωρικούς. Ονομάζεται Σοσιαλιστικό Επαναστατικό Κόμμα, και τα μέλη του γίνονται γνωστά ως σοσιαλεπαναστάτες ή εσέροι (από τα αρχικά του κόμματος). Εξακολουθούν να υποστηρίζουν τη βίαιη

αντίσταση: για ένα διάστημα, μάλιστα, η στρατιωτική πτέρυγα του κόμματος, η Οργάνωση Μάχης, υιοθετεί μια εκστρατεία που οι προπαγανδιστές της την αποκαλούν «τρομοκρατία» και σχεδιάζει τη δολοφονία υψηλόβαθμων κρατικών στελεχών.

Αυτή ήταν η στράτευσή τους, και δεν λείπει και από εδώ η πικρή ειρωνεία της τύχης. Ένας από τους ηγέτες του κόμματος, ο πολύ ιδιαίτερος Έβνο Αζεφ, ηγέτης μάλιστα και της Οργάνωσης Μάχης για μερικά χρόνια, θα αποκαλυφθεί μέσα σε μια δεκαετία πως ήταν πιστός πράκτορας της Οχράνας, μια αποκάλυψη που αποτέλεσε βαρύ πλήγμα για την οργάνωση. Και ύστερα από μερικά χρόνια, στις κρίσιμες στιγμές του επαναστατικού έτους 1917, άλλα δύο ηγετικά στελέχη, η Κατερίνα Μπρέσκο-Μπρεσκόφσκαγια και ο κύριος θεωρητικός της, ο Βίκτορ Τσέρνοφ, θα είναι μεγαλόσχημοι και αγωνιώδεις υπέρμαχοι της τάξης.

Τα τελευταία χρόνια του δέκατου ένατου αιώνα, το κράτος διαθέτει πόρους για τις υποδομές και τη βιομηχανία, ανάμεσά τους και σε ένα κολοσσιαίο πρόγραμμα επέκτασης των σιδηροδρόμων. Πολυάριθμα συνεργεία σέρνουν σιδερένιες ράγες στην ύπαιθρο, τις στερεώνουν με βαριοπούλες και πύρους, συνενώνουν τις εκτάσεις και τα όρια της χώρας. Είναι ο Υπερσιβηρικός Σιδηρόδρομος. «Από το Μεγάλο Σινικό Τείχος ο κόσμος δεν έχει γνωρίσει άλλο ανθρώπινο εγχείρημα τέτοιου μεγέθους» αποφαινεται ο σερ Χένρι Νόρμαν, ένας βρετανός παρατηρητής. Για τον Νικόλαο, η κατασκευή αυτού του μέσου συγκοινωνίας και μεταφορών ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ανατολική Ασία αποτελεί «ιερό καθήκον».

Ο πληθυσμός των πόλεων γιγαντώνεται. Εισρέει ξένο κεφάλαιο. Τεράστιες βιομηχανικές μονάδες εγείρονται γύρω από την Αγία Πετρούπολη, τη Μόσχα, την περιφέρεια Ντονμπάς της Ουκρανίας. Καθώς χιλιάδες εργάτες μοχθούν να βγάλουν το ψωμί τους μέσα σε σπηλαιώδη εργοστάσια κάτω από απελπιστικές συνθήκες, όπου υφίστανται τον περιφρονητικό πατερναλισμό των αφεντικών τους, το εργατικό κίνημα κάνει τα πρώτα του ασταθή βήματα. Το 1882, ο νεαρός Γκεόργκι Πλεχάνοφ, που έμελλε να γίνει ο προεξάρχων σοσιαλιστής θεωρητικός της Ρωσίας, συμπράττει με τη θρυλική Βέρα Ζασούλιτς, που είχε προβεί στην αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας του Τρεπόφ, και ιδρύουν την Οσβομποζνένι Τρούντα, την Απελευθέρωση της Εργασίας – την πρώτη μαρξιστική ομάδα της Ρωσίας.

Στη συνέχεια ιδρύονται κι άλλες ομάδες, κύκλοι διανοουμένων, πυρήνες προπαγανδιστών, καθώς και συνάξεις ποικίλων ομοϊδεατών, που φρικήζουν απέναντι σε έναν κόσμο αδίστακτου, εκμεταλλευτικού κεφαλαίου και καθυπόταξης στην ανάγκη του κέρδους. Το μέλλον που διακαώς επιθυμεί ο μαρξισμός, η έλευση του κομμουνισμού, φαίνεται τόσο παράλογο στους επικριτές τους όσο και η Μπελοβόντια του κάθε χωρικού. Σπανίως αυτό το μέλλον ορίζεται με σαφήνεια, γνωρίζουν όμως πως νεύει πέρα από την ατομική ιδιοκτησία και τη βία της, πέρα από την εκμετάλλευση και την αλλοτρίωση, προς έναν κόσμο όπου η τεχνολογία μειώνει τον μόχθο, όπου ευδοκιμεί ό,τι καλύτερο υπάρχει στην ανθρωπότητα. «Το αληθινό βασίλειο της ελευθερίας» σύμφωνα με τον Μαρξ: «Η ανάπτυξη των δυνάμεων του ανθρώπου ως αυτοσκοπός». Αυτό θέλουν.

Οι μαρξιστές είναι ένα συνονθύλευμα από εμικρέδες, παρίες, λόγιους και εργάτες, με στενούς οικογενειακούς, φιλικούς

και ιδεολογικούς δεσμούς, που επιδίδονται στην πολιτική δραστηριότητα και στην πολεμική. Εμπλέκονται σε σφοδρές αντιπαραθέσεις. Οι πάντες ξέρουν τους πάντες.

Το 1895, συγκροτείται η Ένωση Πάλης για την Απελευθέρωση της Εργατικής Τάξης στη Μόσχα, το Κίεβο, το Αικατερίνοσλαβ, το Ιβάνοβο-Βοζνεσένσκι και την Αγία Πετρούπολη. Στην πρωτεύουσα, οι ιδρυτές της Ένωσης είναι δύο ένθερμοι νεαροί αγωνιστές: ο Γιούλι Τσέντερμπαουμ και ο φίλος του ο Βλαντιμίρ Ουλιάνοφ, αδελφός του Αλεξάντρ Ουλιάνοφ, του ναρόντνικου φοιτητή που εκτελέστηκε οχτώ χρόνια πριν. Αποτελεί κανόνα η χρήση επαναστατικών ψευδωνύμων: ο Τσέντερμπαουμ, ο νεότερος από τους δύο, οστεώδης, με ματογυάλια χωρίς σκελετό, και λεπτό γενάκι, αποκαλείται Μάρτοφ. Ο Βλαντιμίρ Ουλιάνοφ, ένας εντυπωσιακός άντρας με πρόωρη αρχή φαλάκρας και έντονα μάτια σε μικρή απόσταση το ένα από το άλλο, είναι γνωστός ως Λένιν.

“Δεν αξίζει τον επετειακό εορτασμό χάριν νοσταλγίας η αλλόκοτη εκτύλιξη της πρώτης σοσιαλιστικής επανάστασης στην ιστορία. Το σταθερό μήνυμα του Οκτώβρη διακηρύσσει ότι τα πράγματα άλλαξαν μια φορά, και μπορούν κάλλιστα να αλλάξουν πάλι.”

Η Ρωσική Επανάσταση του 1917 σημάδεψε ανεξίτηλα τον 20ό αιώνα και επηρέασε με καθοριστικό τρόπο την παγκόσμια ιστορία. Εκατό χρόνια μετά, εξακολουθεί να εμπνέει, να προβληματίζει και να διχάζει.

Τον Φεβρουάριο του 1917, εν μέσω αιματηρού πολέμου, η Ρωσία ήταν ακόμη μια αυταρχική μοναρχία. Εννέα μήνες αργότερα, ύστερα από όχι μία επανάσταση αλλά δύο, μετατράπηκε στο πρώτο σοσιαλιστικό κράτος της παγκόσμιας ιστορίας. Πώς συνέβη αυτή η απίστευτη μεταμόρφωση;

Αυτή εδώ είναι η ιστορία των εκπληκτικών μηνών από τον έναν ξεσηκωμό στον άλλο, από τον Φεβρουάριο ως τον Οκτώβριο· η ιστορία των δυνάμεων και των ανθρώπων που μετέτρεψαν το 1917 σε μια χρονιά τόσο καθοριστική. Από οικεία ονόματα, όπως τον Λένιν και τον Τρότσκι, στους αντιπάλους τους, Κορνίλοφ και Κερένσκι· από τους λαβυρινθώδεις καβγάδες των αγωνιστών των πόλεων στις ακριτικές περιοχές μιας απέραντης αυτοκρατορίας· από τις σαρωτικές αλλαγές στις μικρές ξεχασμένες λεπτομέρειες.

Ο China Miéville, πολυβραβευμένος συγγραφέας που ανέκαθεν εμπνεόταν από τα ιδανικά της Ρωσικής Επανάστασης, αφηγείται τα γεγονότα με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο. Η επανάσταση αποκαλύπτεται έτσι όχι μόνο ως ένα πολιτικό γεγονός, με τεράστια και διαρκή βαρύτητα, αλλά και ως μία συγκλονιστική, σχεδόν μυθιστορηματική, ιστορία. Ένα σημείο καμπής που αντηχεί δυνατά μέχρι τις μέρες μας.

«Όταν ένας από τους πιο πρωτότυπους συγγραφείς στον κόσμο αναλαμβάνει να αφηγηθεί ένα από τα πιο εκρηκτικά γεγονότα της Ιστορίας, το αποτέλεσμα δεν μπορεί παρά να είναι εμνηρητικό».

BARBARA EHRENBREICH, ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΚΤΙΒΙΣΤΡΙΑ

ISBN:978-618-03-0929-4

9 786180 309294

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. 80929